

HİTİT ARKEOLOJİSİ

HİTİTLERİN ANAYURDU VE KÖKENİ:

Tarih, arkeoloji, etnoloji ve antropoloji bilimleri, özellikle geçen yüzyıldan beri yerküre üzerindeki ırkların kökeni, bunların birbirleriyle ilişkileri ve bu ırklar içerisinde filolojik ve antropolojik özellikleriyle birbirine akraba olan kavimlerin, bugün yaşadıkları topraklarda tarih sahnesine çıkmadan önce nerelerde oturmuş olduklarını araştıra gelmiştir. Batı dünyasında birbirinden farklı dil ve kültürlerin ortaya çıkışına ilişkin varsayımların kökenleri, aslında Tevrat' a kadar uzanır.

Tevrat'ta geçen, insan ırklarının anavatanı, ırk ve dillerin doğuşu ve dağılışı konusu (homeland, Urheimat) da, tarih biliminin en çok tartışılan ve suiistimal edilen yönlerinden birisi olmuştur. Nasıl ki tüm Türkî kavimler bir zamanlar Orta Asya, Çin ve Moğolistan, Sami kavimler Arabistan çölleri, siyah ırklar Afrika, Kızılderililer Amerika'da oturuyorlardı, anavatanları olan toprakları terk etmeden önce bir zamanlar bütün Hint-Avrupai kavimler de birbirlerine yakın olarak dar bir alan içerisinde oturuyor olmalıydılar.

En eski ortak kùltùrlerini, antropolojik özelliklerini ve en başta dillerinin en temel unsurlarını ve ortak sözcük dağarcıklarını işte burada, bu ortak yurttaki geliştirmişlerdi. Yoksa Hint-Avrupa dillerinin en doğusundaki Sanskritçe ile en batısındaki Romen, Germen ve Kelt dilleri arasındaki ortak özellikler nasıl açıklanabilirdi? Bu tasarıma göre anayurtlarını en erken terk eden kavimler ortak dil ve kùltür yaşamından da o ölçüde az pay almışlardı. Bu kavimler yeni göçtükleri yerlerde ırk ve dil olarak diğer kavim ve dillerle öylesine karışmışlardı ki, ortaya melez ırklar, melez kùltürler ve melez diller (*hybrid*) çıkmıştı. Hemen belirtmek gerekir ki her yerde açık seçik itiraf edilmemesine rağmen melez dil, melez ırk ve kùltürün en güzel örneğini Hititler vermektedir.

Anavatanlarını en erken terk eden kavim Hititlerdir ve bu durum onların karışmasında ve melezleşmesinde etken olmuştur. Ve hatta bazı kavimler dillerini tamamen unutup yozlaşmışlardır. En azından Anadolu'da yaşamış kavimlerin tüm devirlerde melez olduklarını, kafatasları üzerinde yapılan antropolijik ölçümler de göstermiştir.

Hititler bir krallık olarak M.Ö. 2. binin 2. çeyreğinde ortaya çıkmıştır. Ancak onların ön tarihi için biraz geriye gitmek gerekiyor. Asur Ticaret Kolonileri çağından kalma Kültepe tabletleri incelenirken, bu devrin sonlarına doğru Hititlerin Anadolu'ya gelmiş oldukları neticesine varılmıştır. Yani Hitit Devletini kuran kavim, olasılıkla Anadolu'nun yerlisi değildir. Yazılı kaynaklardan Hititlerin Hint-Avrupai bir kavim oldukları anlaşılmaktadır. Hititlerin siyasi varlıkları bir fetih sayesinde değil geldikleri topraklarda yavaş yavaş kuvvetlenerek idareyi ele geçirmeleri şeklinde oluşmuştur.

Hitit kelimesine Tevrat'ta rastlanır ve orada Het oğulları olarak geçmektedir. Asur ve Mısır kaynaklarında "Hatti Ülkesi" olarak geçer. Hititler ise kendilerine Neşa'lı (Nesili) derler. Neşa Kültepe'nin eski adıdır ve Hititlerin ilk yerleştikleri yerlerden biri olmalıdır. Hititlerin Anadolu'ya M.Ö. 20.-19. yüzyıllarda geldiklerine dair Kültepe metinlerinde bazı izlere rastlanmıştır. Zira metinlerdeki bazı kelimeler, Hattice'nin aksine Hint- Avrupalı kelimelerdir.

Hititler'in çivi yazısını nerede ve ne zaman öğrendikleri ve dolayısıyla Hititlerin kökenini tespit etmek meselesi şimdilik açık kalmaktadır. Ancak Kafkaslardan gelip önce güneye (Hurri bölgesi) inmiş, bu arada çivi yazısını öğrenmiş sonra Anadolu'ya gelmiş olmalıdırlar.

HİTİTLERİN KEŞFİ:

Eski dünyada konuşulmuş ve yazılmış dillerden İbranice, kısmen Grekçe ve Latince dışında hemen tüm diller yok olmuş ve unutulmuştur. Bu dilleri konuşan ve yazan kavimlerin dili, dini, politik yapısı, devlet sistemi ve kültürlerinde bir devinim yoktur. Bunlardan Eski Mısırlılar, Sümerler, Akadlar, Elamlar, Hurriler, Hititler, Luviler, Urartular, Frigler, Lidyalılar, Likyalılar ve Karyalılar gibi yazılı eser bırakan kavimler, 18. yüzyılın sonlarından itibaren Avrupalı araştırmacılar tarafından birer birer keşfedilmeye başlanmış ve birçoklarının dili çözülmüştür.

Hititler'e ait maddi kalıntıların bulunması ve onlarla eşitlenmesine çok önceleri ilk başta Tevrat'a, sonra da yeni çözülen Eski Mısır ve Babil yazılı kaynaklarına göre yapılıyordu. Ama 19. yüzyılın ortalarına gelinceye kadar onlarla ilgili hemen hiçbir somut bilgi mevcut değildi; adı geçen kaynaklarda verilen bilgiler çok klişe idi.

Ne var ki 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Kuzey Suriye'de keşfedilmeye başlanan Hitit veya daha doğrusu Luvi hiyeroglif kitabeleri, Tevrat'ta, Babil ve Mısır kaynaklarında geçen Hitit kavminin önemini arttırmaya başladı. Ancak çok sonraları araştırmacıların dikkati Hititlerin merkezi konumu olan Orta Anadolu'ya çevrildi ve burada Hitit Başkenti Boğazkale-Hattusa ve diğer merkezlerin yanı sıra yazılı anıtların keşfiyle, Hititlerin bir Kuzey Suriye Filistin kavmi değil, bir Orta Anadolu kavmi olduğu anlaşıldı. 20. yüzyılın başlarında Boğazkale Hitit devlet arşivinin keşfi ve I. Dünya Savaşı'nın hareketli günlerinde Hitit dilinin Bedrich Hrozny tarafından çözülmesiyle (1917), Hititoloji'nin temeli atılmış oldu.

Hititlerin geriye bıraktıkları arkeolojik eserlerin ilk keşfini yapan 17. yy. Türk gezgini Evliya Çelebi'dir. Konya-Ereğli yakınlarındaki İvriz kabartmasını gören Çelebi, İvriz sözünün eski bir dilde evrişden geldiğini ve “bey, kral” anlamına geldiğini belirtir.

- 1834'de Charles Texier, Boğazköy ve Yazılıkaya'yı keşfetmiş ve yer üstünde görebildiği eserleri özenli çizimleriyle birlikte ayrıntılı bir şekilde yayımlamıştır.

- Orada gördüğü hiyeroglif yazıtlarına ilişkin bir görüş ileri sürememiş, Yazılıkaya açık hava tapınağındaki tanrı ve tanrıça kabartmalarında aynı Bergama Zeus sunağında olduğu gibi Amazonlarla Grekler arasındaki savaşların tasvir edildiğini, oradaki büyük tapınağın da Zeus (Jupiter) tapınağı olduğunu yazmıştır.

- William J. Hamilton, 1835'de Alacahöyük'ü, 1837'de de Eflatunpınarı keşfetti. 1853'de Victor Langlois, Çukurova'da araştırmalarda bulundu ve sayısız harabe keşfetti. 1861'de Heinrich Barth Boğazköy harabelerini yeniden inceledi.

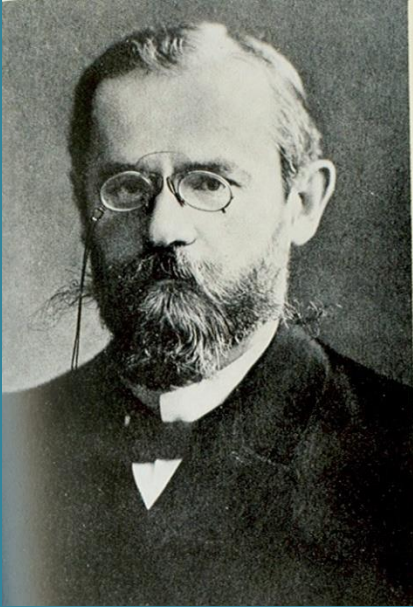
Hitit hiyerogliflerini ilk çözmeye uğraşan bilim adamı olarak tanınan Archibald Sayce, 1876-77 yılında ilk kez "*Hittites*" ismini kullandı. 1879'da, yani kısa bir süre sonra da Kuzey Suriye' de bulunan hiyeroglif yazıtlarıyla Orta Anadolu' daki Yazılıkaya, Alacahöyük, ve İvriz yazıtları arasındaki benzerliği ve yakın ilişkiyi gözlemledi.

Daha sonra Bedrich Hrozny 1917 yılında Hititçe'yi çözdü.

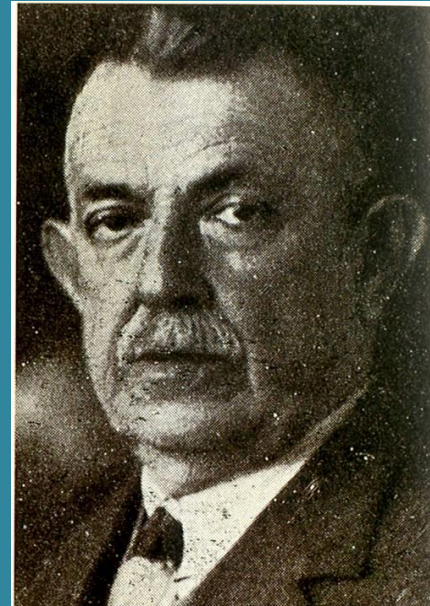

Bedrich Hrozny

20. yüzyılın başlarında Amerikalılar ve Almanlar, Osmanlı İmparatorluğu'nun önemli yerlerinde yapacakları kazılarla ilgili olarak izin alabilmek uğruna Bab-ı Ali'nin eşiğini epeyce aşındırdılar; amaçları, 1893'ten beri çivi yazılı tabletler vermeye başlayan Boğazköy' de kazı yapma izni elde etmekte. O zaman saraydaki aşırı Alman dostluğu ve arkeolojiye meraklı olan Alman imparatoru II. Wilhelm'in ağırlığını koyması sonucu kazı yapma izni Almanlara verildi ve Hugo Winckler Osmanlı müzecilerinden Theodor Makridi ile 1905, 1906, 1907, 1911 ve 1912 yıllarında kazılar yaptı.

Hugo Winckler

Theodor Makridi

Winckler'in amacı sadece tablet bulmak olduğundan, Boğazköy'ün mimari kalıntılarının kazılmasına ve yayımlanmasına hiç özen gösterilmedi. Bu kazılarda 10.000'in üzerinde tablet bulundu ve bunların sadece bir kısmı İstanbul müzelerinde bırakılırken, pek çoğu konservasyon ve yayın yapma bahanesiyle Berlin' e götürüldü. Bu tabletlerin pek çoğu Berlin'de kaldı. Kırık dökük olduğundan yayına layık görülmeyenler ise 1987 yılında Ankara'ya geri verildi.

Prof. Hetty Goldman başkanlığındaki Amerikan keşif heyeti 1935-1949 yılları arasında Kilikya'daki Tarsus'ta kazılar yaptı. Prof. John Garstang başkanlığındaki Neilson keşif heyeti Mersin yakınlarındaki Yümüktepe'de Hititler'in erken dönemlerine ait bazı materyalleri meydana çıkardı.

1930'lardan sonra, özellikle Atatürk'ün yönlendirmesiyle Türk arkeologların yaptığı kazılarla Hititler hakkında bilinenler günden güne artmaya başladı.

Hamit Zübeyir Koşay başkanlığında Alacahöyük'te, Prof. Tahsin Özgüç başkanlığında Kültepe, Fraktin, Karahöyük (Elbistan), Horoztepe, Altıntepe, İnandık ve Maşat'ta; Prof. Nimet Özgüç başkanlığında Acemhöyük'te; Prof. Bahadır Alkım başkanlığında Gedikli (İslahiye yakınlarda) ve İkiztepe'de (Bafra yakınlarında) ve Prof. Sedat Alp başkanlığında Karahöyük'te (Konya yakınlarında) yürütölen Türk kazıları sayesinde Hititler hakkında çok önemli bilgilere ulaşıldı.